

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KONYA'NIN FOTOĞRAFÇILARI

İki asır önce icat edilen fotoğraf pek çok icat gibi aradan geçen zaman içerisinde adından çokça söz ettirmiştir. Fotoğraf makinelerinin geliştirilerek taşınabilir hâle getirilmesi gidilemeyen coğrafyaların görüntülerinin dünyada pek çok insana ulaşmasına imkân sağlamıştır.

Ahmet KUŞ

Özellikle çoğu meslek erbabının işlerini çok kolaylaştıran fotoğraf makineleri seyyahların da sevdiği bir alet olmuştur. İnsanlar günümüzde olduğu gibi eskiden de seyahat etmeyi, gördükleri yerleri geleceğe aktarmayı seviyorlardı.

Sınırlı imkânlarla rağmen seyahat ederek farklı ülkeleri, farklı

insanları, farklı kültürleri keşfetmek asırlar önce de ilgi çekici bir uğraştı.

İşte dünyayı dolaşan bu seyyahların çoğunun yolu tarih boyunca Konya'ya da düştü. Konya'ya daha önceki dönemlerde de gelen seyyahlar olmasına rağmen yazımızın konusu fotoğraf olduğu için biz sadece Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde şehrimize gelen fotoğrafçılardan bahsedeceğiz. Gerçi bu seyyahların bazıları yazdıklarının yanı sıra gördükleri şehirlerin gravürlerini, resimlerini de çizmişler ama bu yazı serisinde sadece Konya'nın fotoğraflarını çeken şahıslardan bahsedeceğiz. Yazımıza konu olan fotoğrafçılar bazen şehrimize dışarıdan gelen bir sanatçı olabileceği gibi bazen de Konya'da yaşayan birisi de olabile-

cek. Yani sanatçının nereden geldiği ya da nerede yaşadığı pek de önemli değil, önemli olan ortaya koyduğu belge değeri olan Konya fotoğraflarının bulunmasıdır. Tabii şehrimize gelenler sadece gezme amacıyla gelmemişler, bunlar içerisinde ticaret, misyonerlik, devlet görevi, arkeolojik kazı, tarihî eser kaçakçılığı, casusluk gibi amaçlar için gelenler de olmuştur.

Seyahat imkânlarının gelişmesiyle birlikte Cumhuriyet'ten sonra şehrimize gelen seyyahların sayısı artmış ve geliş gayeleri de çeşitlenmiştir. Farklı tarihlerde Konya'ya yolu düşen bu şahısların ortak özelliği ise geldikleri dönemle ilgili yazılı bilgi vermelerinin yanı sıra fotoğraf da çekmeleridir. Özellikle Batılı seyyahların çektiği fotoğraflar arşivlenerek ve dijital ortamlara

aktarılarak günümüze kadar ulaşmıştır. Hatta bu fotoğrafların çoğu insanların daha kolay erişebilmesi için bakanlıkların, özel kurumların, üniversitelerin, araştırma merkezlerinin internet sitelerine yüklenmiştir. Günümüzde isteyen herkesin bu fotoğraflara kolayca ulaşması mümkündür. İşte şu anda ilkinizi okumakta olduğunuz bu yazı serisinde sizlere Konya'nın fotoğrafçıları ve çektikleri fotoğraflar hakkında bilgileri aktarmaya çalışacağız. Aslında söz konusu fotoğrafçılardan birkaçı hakkında Merhaba Şehir dergisinde de yazı yayınlamıştık fakat sırası geldikçe o fotoğrafçıları da yeni eriştiğimiz bilgilerle destekleyerek yeniden tanıtacağız. Kuşkusuz tarihle ilgilenenler arasında, Konya'ya gelen yabancılar içerisinde "Çölün Kızı"

lakabıyla da bilinen meşhur casus Gertrude Bell'i neredeyse tanımayan yoktur. XX. yüzyılın başında yolu Konya'ya da düşen Gertrude Bell'in şehrimizde çektiği fotoğraflar son derece kıymetli tarihî belgelerdir. Yine İstanbul'daki Robert Kolejinde öğretmen olarak görev yapan John Henry Haynes, Konya'ya 1884 ve 1887 yıllarında iki kez gelen ve şehrimizi fotoğraflayan Batılılardan birisidir. Üstelik Haynes'in çektiği fotoğraflar Konya'nın çekim tarihi bilinen en eski fotoğraflarıdır. Şehrimizi Batılı fotoğrafçıların yanı sıra daha sonraki yıllarda Ozan Sağdıç, İbrahim Zaman, Hamit Yalçın gibi Türk fotoğrafçılar da fotoğraflamıştır. İnşallah her yazımızda Konya'ya yolu düşen bu fotoğrafçılardan birisini sizlere tanıtmaya çalışacağız.

Prof. Dr.
Saim
Sakaoğlu

Bir Fotoğrafın Hatırlattıkları (39)

ANKARA'DA KARACA OĞLAN KONULU KONFERANS VERİYORUM

Ülkemizin çok farklı köşelerinde konferanslar verdim. Ardahan'dan Hakkari'ye, Trabzon'dan Ağrı'ya, Bayburt'tan Adana'ya, Çorum'dan Antalya'ya, Ankara'dan Aksaray'a, Bolu'dan İzmir'e ve birkaç defa da İstanbul'da... Ara illerimizden de Elazığ, Tokat, Amasya, Çorum, Afyonkarahisar, Isparta, Burdur... Konya'mızın pek çok ilçesinde de konferanslarım oldu: Akşehir, Sarayönü, Cihanbeyli, Karapınar, Ereğli, Çumra, Hadim, Güneşsınır, Seydişehir, Beyşehir. Bunun yanında 21 yıl görev yaptığım Erzurum'da da pek çok konferans verdim. Bu arada ülkemizin bazı ilçelerinde de konuşmalarım oldu: Erciş

(Van), Niksar (Tokat), Tarsus (Mersin). Ayrıca, Kars'tan Edirne'ye kadar pek çok il ve ilçemizde de seminer, kongre, sempozyum vb. toplantılarda bildiriler sundum, bunları teker teker saymayacağım. 1983'ten başlamak üzere arka arkaya on defa Eskişehir'de düzenlenen Milletlerarası Türk Halk Edebiyatı Semineri'ne, bazılarında düzenleyici olmak üzere eksiksiz katıldım. Kısacası konferans ve bildirilerim say say bitmez. Bir de yurt dışı konferanslarım vardı. O zamanki adıyla Makedonya Cumhuriyeti'nin başkenti Üsküp'te bir hafta boyunca konferanslar verdim.

Artık, Ankara'da verdiğimiz Karaca Oğlan konferansımıza

geçebiliriz. Ankara'da 20 Ekim 1961 yılında kurulan ve bizim de daha sonraki yıllarda üye olarak kabul edildiğimiz bir kutlu derneğimiz vardır: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü. Kurucu Başkan Prof. Dr. Abidin İtil olup üyeler Prof. Dr. Ahmet Temir ve Dr. Osman Neditim Tuna'dır. İtil ve Tuna'nın ayrılmalarıyla başkanlığı Prof. Temir üstlenir (1961-1974). Daha sonra sırasıyla; Prof. Dr. Şükrü Elçin (1975-2005), Prof. Dr. Dursun Yıldırım (2006-2021) bu görevi üstlenirler Günümüzde ise Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun başkanlığı yürütmektedir. Profesörler İtil, Temir ve Elçin aramızdan ayrılmışlardır; Allah rahmet eylesin.

Bu arada Prof. Dr. Dursun Yıldırım'ın başkanlığı döneminde, 2015 yılının son iki ayını içine alacak şekilde bir dizi konferans düzenlenir: *Salı Konferansları*. Bu konferanslar her haftanın Salı günleri, 16.00'da Enstitü'nün Bahçelievler Son Durak'taki kendi binasının konferans salonunda verilmektedir. Bu konferanslar, yeni konuşmacılarla ertesi yıl da devam etmiştir.

2016 yılında da devam eden bu konferanslardan birini vermek de bize nasip olmuştu: *Karaca Oğlan'ın Sorunlarla Örüldü Şiir Dünyası* adlı konferansımızı 29 Kasım 2016 tarihinde vermiştik. Çoğunluğunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğu dinleyiciler arasında meslektaşımız olarak üniversitemizde kürsü sahibi olan genç profesörler de vardı. Bu arada

Ankara'da yaşayan bazı dostlarımız da salonu şereflendirmişlerdi.

Konuşma gününün öğle vakti Konya'dan kalkan yüksek hızlı trenle Ankara'ya ulaşmış, aynı günün gecesini son Konya seferiyle evimizin yolunu tutmuştu. Güzel bir toplantı olmuştu. Özellikle gençlerle sohbetimiz çok farklı ortamlarda gelişmişti. Sorularına cevap arayan gençleri sevgiyle kucaklamıştık.

Bu konferansımızla ilgili haberi, ayrıca o yıla ait yıllık mektubumuzda aşağıdaki şekilde kayıt altına almıştık: "Karaca Oğlan'ın Sorunlarla Örüldü Şiir Dünyası", 29 Kasım 2016, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün Salı Konferansları dizisi içinde yer almıştır.

Bu konuşmamızın önemini birkaç satırbaşıyla hatırlatmak isteriz. Ülkemizde tasavvufi Türk Halk Edebiyatı denilince akla ilk gelen ad, şüphesiz ki Yunus Emre olacaktır. Dîvan şairleri arasında yapılacak olan bir

değerlendirme ise birkaç ad ile ele alınacaktır: Fuzûlî, Bâkî, Şeyh Gâlip vb. Ancak Türk âşık edebiyatı alanında yine tek bir ad öre çıkacaktır: Karaca Oğlan... Bu ad, cönklerde iki ayrı kelime olarak yazıldığı için biz de böylece değerlendiriyoruz.

Bu alana giren herkesin mutlaka bir Karaca Oğlan makalesi veya bildirisi vardır. Elimizin altında pek çok Karaca Oğlan kitabı olduğu için herkes o kitapların birinden kısa bir hayat hikâyesi çıkarıp birkaç da şiirini aktarınca makalesini veya bildirisini tamamlamış olacaktır, vesselam.

Öncelikle şunu belirtelim. Biz, 2004 yılında yayımladığımız Karaca Oğlan adlı kitabımızda, âşığımızın biri Ermeni asıllı olmak üzere dokuz mahlasdaşını daha belirleyip bilim dünyasına sunmuştuk.

Karaca Oğlan'ın en çok bilinen, sevilen, türkü olarak çığırlıp şarkı olarak bestelenen şiiri *Elif* diye bilinen semaisidir. İşte

o şiirin ilk hanesi (dörtlüğü):

*İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif deyi
Deli gönül abdal olmuş
Gezer Elif Elif deyi*

Bu dörtlüğü okuyunca elbette çoğunuzun itiraz edeceği ilk kelime, *deyi* olacaktır. Çünkü aslı böyle olan kelimemizi insanımız zamanla yeni bir söyleyişle bize okutmaya çalışmışlardır. Eski kaynakların tamamına yakınında bu kelime *deyi* şeklindedir.

Sizlerin ancak bazılarınızca itiraz edilecek ikinci kelimemiz ise *abdal* kelimesidir. On yıllarca bu şekilde yazılıp söylenen kelimemiz nedense ders kitaplarına alınırken *hayran* oluvermiş! Görüşümüz, kelimenin günlük hayatta kazandığı öbür anlamından kaçmakla ilgili olduğu şeklindedir.

Karaca Oğlan'ın önce bazı köprülere, çeşmelere, dağlara ve taşlara adını verip sonradan onu hemşeri ilan etmek de artık ne-

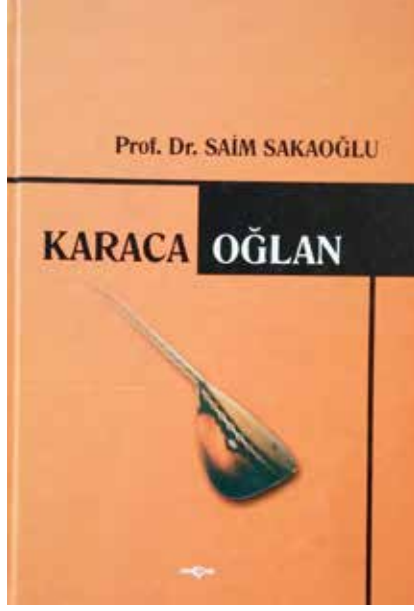

redeyse bir moda olmuştur.

Yer adlarından yola çıkan meraklıların yanında âşığımızın kullandığı yerel kelimeleri de ihmal etmeyip, “Bakınız, bu kelime bizim burada da kullanılmaktadır” teziyle ortaya çıkanlar da vardır. İki görüş de son derece yanlıştır.

Karaca Oğlan için değişik yerlerde, eski tarihlere dayandırılan taşlar bulunup ona bir makam icat etmeye çalışanların yanında 30-40 yıl önce yaptıkları mezarları da bizlere Karaca Oğlan’ın mezarı diye pazarlayanlar da eksik değildir.

Karaca Oğlan adına bağlı olarak yüz yıldan beri kitaplara alınan şiirlerin bazıları ne yazık ki başka âşıkların şiirlerinin onun adına bağlanmış olan şiirleridir. Vaktiyle Ankara’nın marif emini, günümüzdeki adıyla millî eğitim müdürü olan İshak Rafet Işıtman, rahmetli Sadettin Nüzhet Ergun’un *Karaca Oğlan* kitabına aldığı şiirlerin bazıları- nın öğrenci ödevi olarak derlenen şiirler olduğunu söyledikten sonra da devam eder. Bazı şiirler, ödev hazırlamanın hatırına başka âşıklardan koparılıp Karaca Oğlan mahlasıyla öğretmenlerine sunulmuş ürünlerdir. Bunları ayırt edemeyen Karaca Oğlan kitabı hazırlayanlara diyecek sözümüz yoktur! Hemen hatırlatalım, Bu ikili (Işıtman ve Ergun) ortak bir Karaca Oğlan kitabı hazırlığı içindedir. Ancak Işıtman milletvekili olunca iş Ergun’a kalır ve o da kitabı 1927 yılında kendi adıyla yayımlar. Işıtman ise 1933 yılında farklı bir *Karacaoğlan* kitabını bilim

dünyasına sunar. Bütün bu gelişmeleri bilmeyen ünlü Karaca Oğlan hazırlayıcıları elbette yanlışma ihtimalinden de uzakta kalmışlardır.

Yazımızı, Karaca Oğlan’ımızın başka bir ünlü şiiriyle tamamlayalım.

Çukurova bayramlığın geyerken
Çıplaklığın üzerinden soyarken
Şubat ayı kış yelini kovarken
Cennet dense sana yakışır dağlar

Ağacınız yapraklarla donanır
Taşlarınız bir birliğe inanır
Hep çiçekler bağrınızda gönenir
Pınarınız çağlar akışır dağlar

Rüzgâr eser dallarınız atışır
Kuşlarınız birbiriyle ötüşür
Ören yerler bu bayramdan pek üşür
Sümbül niçin yaşlı bakışır dağlar

Karac’Oğlan size bakar sevinir
Sevinirken kalbi yanar gövünür
Kımıldanır hep derdlerim devinir
Yas ile sevincim yıkışır dağlar

Ali IŞIK

MENÂKIB-I VELİYYÂTI'N-NİSÂ' VE HİKÂYE-İ RÂBİ'A-İ ADEVİYYE-1

Kadın evliya menkıbelerine dair kaleme alınmış “Menâkıb-ı Veliyyâti'n-nisâ” adlı taşbaskısı risaleye İstanbul BB Atatürk Kitaplığında (İBB Atatürk Kitaplığı Demirbaş Nu: RY_Osm_00344, Yer Numarası: 922.977 EMİ [t.y.] k.1/1) rastlayıp buradan da pdf'sini indirdik. Basıldığı yer ve tarih bilgisi bulunmayan risalenin müellifi, daha doğrusu müellifesi Muhammed Şerif kızı Emine Cavide'dir (Müellifeye dair internet ortamında yaptığımız taramalar maalesef sonuçsuz kalmıştır). Dua bölümüyle (s. 2) başlayan 48 sayfalık risalenin 3. sayfasından itibaren başlayan asıl metin, 44. sayfada tamamlanıyor. Müteakip sayfalarında ise “Hizb-i Ni'met” [tekrarlanan nimet duası] (s. 45-46), “Ni'met-i Şerîf Be-şefâ'ati Ümmetü'z-za'if” [Zayıf ümmete şefaet için nimet duası] (s. 46-47) ve bir kaside (s. 48) yer alıyor.

Risalede yirmi beş kadın veliyyeden söz ediliyor. Bunlar: Rabia-i Adeviye (s. 3-27), Lübâbetü'l-Müte'abbide (s. 27), Merzemü'l-Basriyye (s. 27-28), Reyhâne-i Vâlihe (s. 28), Akîdetü'l-Âbide (s. 28-29), Şa'vâne (s. 29), Kürdiyye (s. 30), Râbia-yı Şâmiyye (s. 30), Hakîme-i Dı-mışkıyye (s. 30-31), Fâtıma-i

Nişâbüriyye (s. 31-32), Zeytûne (s. 32-33), Fâtımatü'l-Berda'iyye (s. 33), Ümm-i Alî (s. 34), Ümm-i Muhammed (s. 34-35), Fâtıma Bint-i Ebû Bekir el-Kitmânî (s. 35-36), Fâtıma bintü'l-Müsennâ (s. 36-37), İmra'e-i Mechûle (s. 37-39), İmra'e-i Mısıriyye (s. 39-40), İmra'e-i İsfahâniyye (s. 40), İmra'e-i Fârisiyye (s. 40), Cârîye-i Habeşîyye (s. 40), İmra'e-i Harezmiyye (s. 40), Selîme (s. 40-41), Fıdda (s. 41-44) ve Tuhfe (s. 44).

Risalenin günümüz harflerine aktarılmasına geçmeden önce uyguladığımız usul hakkında bazı açıklamalar yapmak istiyoruz. Bunların ilki yazma metnindeki /ng/ sesini veren nazal /n/ için /ñ/, ayın ve hemze için de /' / (kesme) işareti kullanılmıştır. Saniyen metindeki Arapça ve Farsça kelime ve ibarelerin Türkçeleri ile günümüzde kullanılmayan Osmanlı Türkçesi kelimelerinin karşılıkları yanı sıra kendi ilavemiz olan kelimeler de köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

*

Sözlükte “övünülecek güzel iş, hareket” manasına gelen menkabe (menkibe) kelimesinin çoğulu olan menâkıb bu anlamıyla ilk defa, III. (IX.) yüzyıldan itibaren yazılan hadis kitap-

YANHA 1601
TEMBERU
1948

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

لَمَدُّهُ الَّذِي أَنْفَمَ وَكَفَى * وَالصَّلَاةُ عَلَى حَبِيبِهِ الَّذِي
أَرْسَلَ بِالْهُدَى * وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ الَّذِينَ هُمْ أَهْلُ
التَّقْوَى وَالتَّقَى * أَمَا بَعْدُ * بُوَعَا جَزَاهُ حَقِيرَةً
« أَمِينَهُ جَارُودَةً » بِنْتِ مُحَمَّدٍ شَرِيفٍ (تَنْزِيلُ الرَّحْمَنِ)
عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ وَالصَّالِحَاتِ (كَلَامُ كَرَامَتِ أُنْبِيَائِهِمْ)
مِصْدَاقِيحَهُ رَحْمَتِ الْهَيْبَةِ وَأَصْلُ أَوْلَقٍ وَإِلَى يَوْمِ الْقِيَامِ
مُؤْمِنِينَ وَمُؤْمِنَةٍ لِرَأْسِ دَعْوَاتِ خَيْرِيَّةِ رَبِّنَا نَائِلِ أَوْلَقٍ
أَمِينِهِ سَيْلَهُ بُوَرِسَالِهِ نَاجِزَاتِنِي تَحْرِيرًا يَدُوبًا خَوَانِ
وَأَخْوَاتِ دِينِهِ هَدْيِهِ وَيَا دَكَرًا يَدِيمًا مَنَاجَاتِ

أَوْقِيَانِي دِيكَلِيَانِي يَا زَانِي
رَحْمَتِكَ يَا زَلِغَةَ سَنُ يَا غَنِي

م

larında Hz. Peygamberin ashabının faziletlerine dair hadisleri ihtiva eden bölümlerin adı olarak (Kitâbü'l-Menâkıb) kullanılmaya başlanmıştır. Menâkıb kelimesinin ayrıca halifeler, bir kabile veya soy, mezhep imamları hakkında yazılan eserlerle kutusal şehirleri tasvir eden metinlerin adında hadis kitaplarındaki

gibi "fazilet" manasında geçtiği görülmektedir (Şahin 2004: 112).

Menakıb denilince genellikle ilmî olmaktan uzak, abartılı anlatımlar ihtiva eden olaylar ve anlatımlar akla gelir. Ancak belli bir ilmî metodoloji ile yaklaşıldığı zaman, menkabelerin içinde barındırdığı abartı ve aşırılıklar-

Rahîm

El h a m d ü
lillahi'llezi
en'ame ve kefâ
[Bize nimetler
veren ve kâfi
gelen Allah'a
hamdolsun] *
ve's-salavat ü
alâ habîbi'llezi
ürsile bi'l-hüdâ
[kendisi hida-
yetle gönderi-
len habibine
salatlar olsun]
* ve alâ ve âlihi
ve ashâbihi'lle-
zine hüm eh-
lü't-tukâ ve'n-
nukâ [ve onun
ehli beyti ve
takva sahibi ve
tertemiz asha-
bına salat ve
selam olsun] *
Ammâ ba'dü
[bundan son-
ra; gelelim ko-
numuza] * bu
âcize-i hakîre
[değersiz aciz]
"Âmîne Câvi-
de" binti Mu-
hammed Şerîf
[Muhammed
Şerif kızı Emi-

ne Cavide] (Tenzilü'r-rahmetü inde zikri's-sâlihîne ve's-sâlihâti) kelâm-ı kerâmet encâmı mıs-dakinca [aşağıdaki keramet söz-leri kıstasınca] rahmet-i İlâhi'ye vâsıl olmak ve ilâ yevmi'l-kıyâm [kıyamet gününe kadar mü'min ve mü'minelerin de'avât-i hay-riyelerine [hayır dualarına]

la birlikte, tarihî, psikolojik, sos-
yolojik, antropolojik ve daha bir-
çok alanda zengin bir malzeme
ihtiva ettikleri, hele tasavvuf ta-
rihi açısından hiç de göz ardı
edilmemesi gerektiği anlaşıla-
caktır (Aşkar 2004: 75).

*

Bismi'llahi'r-Rahmani'r-

nâ'il olmak ümniyyesiyle [ümi-diyle] bu risâle-i nâçizâneyi [değersiz risaleyi] tahrîr idüb [yazıp] ihvân ve ahavât-i dîne [erkek ve kadın din kardeşlerime] hediye ve yâdigâr eyledim.

Münâcât

Okuyanı dinleyeniyeni yazamı

Rahmetiñle yarlığa sen yâ Ganî

M[im]

Menâkıb-ı Veliyyâti'n-nisâ'

Kaddes'allahu sırrıhunne

Hikâye-i

Râbi'a-i Adeviyye⁽¹⁾

Kaddes'allahu sırruhâ

Ol muhaddere-i makbûle-i dergâh-ı Hüdâ [O, Allah dergâhının makbul iffetlisi] *

ve ol meftûne-i suhte-i der-aşk-ı enbiyâ [ve o peygamber aşkının bağı yanık vurgunu] * ol sâbite-i Meryem-sıfat ve pürvefâ [O, çok

vefalı, Hz. Meryem sıfatlı yıldız]

* peder ve mâderiniñ [baba ve annesinin] dördüncü kerimesi [kızı] olduğundan pederi Râbia deyu tevsîm eylediler [ad verdiler]. * Mahall-i vilâdetleri [doğum yerleri] Basra şehridir. Hazret-i Râbia kibâr-ı veliyyullahdan [Allah dostlarının büyükle-

(1) Farsça terkiple Rabi'a-i Adeviyye, Arapça terkiple de Rabiatü'l-Adeviyye 95 (714) veya 99 (718) yılında Basra'da doğdu, 80 (796) veya 185 (801) yılında Basra'da vefat etti ve burada defnedildi (Daha geniş bilgi için bk. Küçük-Ceyhan 2007; Feridüddin Attar 1984: 110-127).

rinden] olduğuna şübhe yokdur ve tevâtür ile sâbitdir. * Cenâb-ı Hak indinde gerek erkek ve gerek nisâ makbûl olanlar ehl-i takvâ olanlardır. * Böyle olduğuna esta'îzü billah: *İnne ekremeküm indallahi etkâkum*⁽²⁾ nazm-ı celîli [yüce metni, ayeti] ve “İnnallahe lâ yenzuru ilâ suveriküm bel yenzuru ilâ kulûbiküm⁽³⁾” hadîs-i şerîfi şâhid ve delillerdir. * Çünkü bir nisâ hak yolunda Râbia hazretleri gibi bulına. Ol veliyyetullahdan olduğına şübhe yokdur ki mu'âsırları bulunan ecille-i evliyâullahdan müselle-mü'n-nâsi ve'l-ekâbir [Allah dostlarının dereceye yüksek ve büyüklerinden] olan Hasan-ı Basri⁽⁴⁾ radiyallahu anh hazretleri Müşârunileyhânîñ [adı geçenin, Rabia'nın] velâyetlerini [veliyyeliklerini] tasdik eylemişlerdir. Haylice menâkıbları dahî bundan soñra zikrolunacaktır. Cenab-ı Hakk'ın zât-ı pâkine gönlünü bağlayan kul, gerek erkek ve gerek nisâ, cümlesiniñ derecesi âlî olmakda mâni' yokdur. Hatta nisâlardan makbûle-i rabbül-izzet [yüce Rabbimizin sevdiklerinden] olan Hazret-i Meryem ve Hazret-i Âsiye'yi Sûre-i Tahrîm'inde “Ve daraballahu meselen lillezine âmenû'mraete firavne⁽⁵⁾” el-âyet “Ve Meryeme'bnete İmrâne⁽⁶⁾” el-âyet

(2) Hucurat Suresi, 13. ayet: Allah katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.

(3) Allah sizin suretlerinize bakmaz, bilakis kalplerinize bakar.

(4) Hasan-ı Basri (642-728): Tâbiinin büyüklerinden olan Basralı meşhur âlim ve zâhid (Daha geniş bilgi için bk. Uludağ 1997).

(5) Tahrîm Suresi, 11. ayet: Allah, iman edenlere ise, Firavun'un karısını örnek gösterdi.

(6) Tahrîm Suresi, 12. ayet: [Allah], İmran kızı Meryem'i de [inananlara] örnek gösterdi.

nazm-ı celilleriyle şeref ve mik-dârların beyân buyurmuşdur. *

Dahî Hazret-i Râbia Cenâb-ı Mevlâ'ya takarrüb eylemiş [yakınlaşmış] nisâlar zümresinden olduğına şübhe yokdur ki rivâyet iderler. * Hazret-i Râbia'nın pederi gâyet fakîrül-hâl ve dâ'imâ ibâdât-ı Hüdâ ile meşgûl idi ve Cenâb-ı Rabbül-izzet'den gayri bir kimseden bir şey talep itmez idi. Hânelerinde mum bulunmayub dünyâlıktan bir şey, ya'nî bir akçe dahî bulunmadı ki bir mum alalar. * Ol gîce karañlıkda kaldılar Hazreti Râbia'nın vâlideşi didi ki: “Ey kişi bârî şu bizim komşuya var ödunc biraz yağ iste de bu gîce yakalım, biraz aydınlık lâzımdır” didi. Zevci eyitdi: * “Ey hâtûn Mevlâ'dan gayri kimseden bir şey talep eylemem, bilmez misin?” deyu halîlesine [helaline, eşine] cevâb virdi. * Ol bîçâre hâtûn âh idüb ağladı ve bu gussa [keder] ile uyku galebe idüb hâba [uykuya] vardı. Nâgâh [ansızın, birdenbire] peygamberimiz Muhammed Mustafâ sallallahu ta'âlâ aleyhi ve sellem efendimiz ma'nâsında zuhûr idüb [görünüp] sa'âdet ile buyurdılar ki: “Ey hâtûn sen niçün ağlarsın? Bu gîce dünyâya teşrif iden⁽⁷⁾ kerîmeñ seyyide-i nisâdan [kadınların efendisinden] olub rûz-i cezâda [ceza gününde, kıyamette] evliyyâ'ullah saffında bulunsa gerekdir. Nîce biñ kimseleri cehennemden kurtarub cennet-i a'lâya getürse gerekdir.

(7) “dünyâya teşrif iden” ifadesi bir galat-ı meşhurdur. Doğrusu “dünyâyı teşrif iden”dir. Günümüzde de sıklıkla şahit olduğumuz bu yanlış ifadenin kökeninin oldukça eskiye dayandığı metinden anlaşılıyor.

دُنْيَا لِقَدَنِ بَرَشِي بِعَيْنِي بِرَأْفَةٍ رَحِي بُولْمَدَا كِه بِرُمُومَرِ اَللهِ كَرَمِه
 اُولُ كِيچَه قَرَا كَلْمَه قَالِدِيلِرُ ۞ حَضْرَتِ رَابِعَه نِيكَ وَالِدَه سِي
 دِيكِه كِه ۞ اَي كِي سِي يَارِي شُورُومَرِ قَوْمُ شُوبِه وَا زَا اُو دُنُجِ بَرَا ز
 نَاغِ اِي سَتَه دَه بُو كِيچَه يَقَالَم بِرَا زَا اِي بَلِيغِي لَازِمْدِرُ دِيكِه
 زَوْجِي تِيكِه ۞ اَي خَاتُونُ مَوْلَادَن غَيْرِي كِي سَه دَن رِشِي
 طَلَبِ اَيْلِيْمِ يِي كَرِ مِي سِي كِ دِي بُو حَلِي لَه سِنَه جَوَابِ وِرِي كِه ۞
 اُولُ پِي چَا رَه خَاتُونُ اَه اِي دُوبِ اَعْلَادِ ۞ وَ بُو غَضَبَه اِي لَه اُولُ قُو
 غَلِبَه اِي دُوبِ خَوَابَه وَا رَدِ ۞ نَا كَاهِ سَغِي رِي مِي مَحْمَدِ مُصْطَفِي صَلَا
 تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَفْدِي مَرِ مَعْنَا سِنَدَه ظَهُورِ اِي دُوبِ سَعَادَتِ
 اِي لَه يُو رَدِيلِرِكِه ۞ اَي خَاتُونُ سَن نِي چُونِ اَعْلَادِ سِي كِ بُو كِيچَه
 دُنْيَا يَه تَشْرِي فَا اِي دَن كَرِي مِه كِ سَيِّدَه نِي سَا دَن اُولُوبِ رُو ز
 جَرَاهَه اُولِيَاءِ اَللهِ صَفِي قَدَه بُولْمَسَه كَر كَرْدِرُ نِيچَه بِي كِ
 يِي سَه لَرِي جِهْمَدَن قُورْمَا رُوبِ جِتِّ اَعْلَا يَه كُورُوسَه
 كَر كَرْدِرُ نَا خَاتُونُ يَارِي زَوْجِي بَصْرَه بِي كِه كُورُودِرُ
 كِي سُونُ ۞ هَر كِيچَه يِرَه يُو ز صِلَوَاتِ شَرِي فَه كُورُودِرُ
 اِي دِي بُو كِيچَه كُورُومَدِ بُونِي سَانِي خَبَرِ وِرِي سُونُ اَكَا يَتِ اَلْمَالِدِ
 بَرَا رَدِنَا لِيغِي وِرِي سَه كَر كَرْدِرُ دِي بُو يُو رَدِيلِرُ ۞

Yâ hâtûn, yarın zevciñi Basra be-
 ğine gönder, gitsün. Her gîce yüz
 salavât-ı şerîfe getürür idi. Bu
 gîce getürmedi. Bu nişanı haber
 virsün, aña beytül-mâldan [dev-

let hazinesinden] biraz dünyâlık
 virse gerekir." deyu buyurdılar.

*

(Devamı var)

Kamil
UĞURLU

MERHUMU NASIL BİLİRDİNİZ? (18)

BEHIYE HALA

Karaman’da eski ortaokulun önünden Seki Hamamı’na giden daracık sokak Kızılaycı Zeki hocanın evine uğrar, bitişiğindeki kalaycı Metin’in evine sırt verir, Paytoncu Abidinlerin yer aldığı çıkmaz sokağı selâmetler, Seki Hamamı düzüne öyle inerdi. Daracık sokağın tam ortasından geçen küçük derecik, bazen komşu evlerden de aldığı yıkantı sularıyla renklenir ve zenginleşir, Kalaycı Metin’in evinden sonra kendini küçük bir yamaçtan aşağı bırakıverirdi.

Kalaycı Metin önemli bir adamdı. Özellikle bizim için. Çünkü karısı Behiye Hanım’a biz “hala” derdik ve baba tarafından oldukça yakın akrabamız olduğuna bilirdik.

Haysiyetli bir esnaftı Metin Usta. Tam Karamanlı bir tipti. Çocukları olmadı. Behiye Hala’nın ve kocasının çocuklara karşı ayrı bir sevgileri vardı bu yüzden.

Kalaycı Metin’in altı metrekarelik dükkânı, ayakkabıcı Süleyman’ın tam karşısındaydı. Attariye Camii’nin on metre berisi. Dükkânın sırtı da Dizdar’ın dükkânına dayalıydı.

Kalaycılık o zamanlar önemli zenaat şubelerinden biriydi. Yemek pişirilen her boy tencere -buna kazanlar da dahil- sık sık kalay isterdi. Kalaysız bir kapta pişirilen yemek ve ondan zehirlenenlerin öyküleri Karaman’da zaman zaman anlatılırdı.

Ayrıca yemek yenen sahanlar, kimi kertikli, kimi düz, kadayıfın ve helvanın sunulduğu tepsiler, çorba içilen taslar, hattâ kahve cez-

veleri, hatta su içilen maşrapalar bile bakırdı ve bunların hepsi mutlaka Metin Usta’nın himmetine muhtaçtılar.

Yanında bir adam çalıştırırdı. Bakır kapların yarım metrekarelik bir kum havuzunda kumlarla sürtülmeleri ve oksitlerinden, yani paslarından temizlenmeleri gerekirdi, kalaylanabilmeleri için. Bu işi kumla yapmak durumundaydılar. Yardımcı kişi, kabı küçük kum havuzuna koyar, ayaklarıyla kumda sürtmeye başlardı. Kazanların temizlenmeleri oldukça zor, zahmetli, fakat çocuklar için komik görüntüler oluştururdu. Koskoca adam, kazanın içine bir miktar kum koyar, kumu ıslatır, ayağındaki lastik pabuçla içire girerdi. Elleriyile duvarda bir yere tutunur ve kalçasını ayaklarıyla birlikte bir sağa, bir sola hızla çevirmeye başlardı. Bu arada çıkan tempolu ses, körük sesine karışır, Metin Usta’nın söyledikleri araya kaynar giderdi.

Kalaycı esnafı fazla değildi. Bu sebeple Metin Usta’nın kazancı fena değildi. Varlıklı esnaftan sayılırdı. Gelir iyi olunca öğle yemekleri de ona göre olurdu. Diğer esnaflara nazaran o, daha az sefertası taşırdı. Hemen yakınındaki fırına ikiyüz gram pastırma yollandı mı, öğle yemeği mükemmel halledilmiş olurdu. Kadir Güneş’in veya Rıza Tosun’un tayhanasından (tahinhane) gelen pastırma, mübârek pidenin üstünde kızarır, köpürür, yağı ekmeğe över, tahrik edici bir görüntü kazanırdı. Kokuyu alan ve yandan, kıydan sofraya sarkan komşular

birer lokmalık kismetlerini alırlar, Metin Usta ile yardımcısı çoğu zaman tam doymadan sofrayı toplarlardı.

Akrabadan Arif Ağa'nın ortanca oğlu yaz tatillerinde Metin Usta'nın yanına çırak girerdi. Yevmisesi yirmibeş kuruştı ve iyi paraydı. İsmail bu paraları dikkatle biriktirir, onu okul harçlığı yapardı.

Gözleri maviydi İsmail'in. Behiye Hala ve kocası onu çok severlerdi. Göküş derlerdi. Kendi çocukları yerine koyar, onu bırakmak istemezlerdi. İsmail de o çocuk yaşının üstünde bir olgunluk sergiler, işini ciddi tutar, iri bir adam gibi düzgün, kalaycı dükkânına gider-gelirdi. O gelince dükkânın sabah açılması, ortalığın derlenip toparlanması onun görevi olurdu. Seyrek de olsa kum havuzuna çırak İsmail de girerdi. Ama Metin Usta "Göküş"e pek kıyamazdı. Öğle yemeklerindeki pastırmalı pide, yaz aylarında horanta bir arttığı için ebadını büyütür, tek pide birbuçuk pideye dönüşürdü.

* * *

Kalaycı Metin'in karısı Behiye Hanım, köyden gelip de şehir hayatına tam uyum sağlamış insan örneğiydi. Hastalık derecesinde te-

miz, titiz ve dikkatliydi. Şeffaftı. Neredeyse bir yüzünden bakınca diğer yüzü görülürdü.

Konuşması Karaman Türkçesiydi. Bu dilin ilginç bir özelliği vardır: Her kesim için ayrı bir Türkçe olma özelliği. Ev hanımlarının aralarında konuştukları ve araya masum argo kelimelerin eklendiği bir hanım dili vardır Karaman'da. Bıçkın delikanlıların konuştuğu ve Adana'nın varoşlarından ithal edilmiş abartılı seslere sahip özel argolu dil daha farklıdır. Esnaf daha dikkatli ve teknik terimli bir dil kullanırdı ki, erbabı olmayan bu farkları tesbit edemezdi. Okur-yazar kısım ise hârika bir Türkçe konuşurdu. Abartısız, ölçülü, âhenkli ve doğru ve öz.

İşte öyle konuşurdu Behiye Hala. Yani ev hanımlarının Türkçesiyle. Çokça konuşurdu. Bazen evde, "aman sen de Behiye gibi çok konuşur oldun" gibi laflar edilirdi.

İnce-uzun bir avludan girilirdi eve. Sağ duvar boyunca dizilmiş daracık ve alçak damlı birçok depo mekânı, bu incecik avluyu daha da inceltir, sol taraftaki dut ağacı ve hatmi çiçekleri nerdeyse bütün avluyu doldururlardı. İki kanatlı çakma kapıyı vurunca sesi bütün ma-

hale önce duyar, Behiye Hala daha sonra duyardı. Sağır değildi. Ama kapı tokmağı onun oturduğu mekândan önce komşulara ulaşırdı. Gerçi bu kötü bir durum değildi. Sesi duyan komşular bahçe duvarının gerisinden halayı uyarır, kapıda bir misafir olduğunu müjdelerdilerdi.

Bu uzun avlunun sonunda, düzyak bir mâbeyin vardı. Burası küçük mutfak ve dağıtıcı mekândı. Sol tarafta bir basamak yükseklikte başoda vardı ve her halde sekiz-dokuz metrekaireydi. Dipte ve yan duvarda iki somya odanın konforunu oluştururdu.

Odanın büyük lüksü duvardaki saatti. Yuvarlak, zilleri üstünde o zamanlar için asrî âletlerden biriydi. Hala saat konusunda hassastı. Üstü, evlerin kırma çatısına benzetilerek iki meyilli düzenlenmiş cam bir kutu ile duvara asılmıştı saat. Ve günde bir defa kurulmak üzere yerinden alınırdı. Kurma işi özen isteyen bir konuydu. Sadece hala veya kocası bu işi yapabiliyorlardı. Başkasına pek izin verilmezdi. Hala:

- Allah etmesin, zembereği falan boşalır da başımıza iş açarız. Biz dokunmayalım, Metin enişte pek hassas” der, saate kimseyi dokundurtmazdı.

Onlara yapılan gece oturmaları çocuklar için işte bu saat yüzünden heyecan kazanır, oraya gidecek aile heyeti arasında yer alabilmek için “halayı özlemek” mazeret olarak ileri sürülürdü.

Geç saatlere kadar süren oturmalar yüzünden çocukların uykusu gelirdi. Bu defa hala ve kocası ısrar ederlerdi.

- Burada kalsın. Yarın yollarım ben onu.

Çocuğun annesi de, artık yedi sekiz yaşına gelen bu koca oğlanı sırtında götürmeyi göze alamaz.

- Canım sana da zahmet olmasın. Gerçi yatağı falan ıslatmaz, temizdir ama.

Halanın çocuk özlemi de düşünülünce uykucu çocuğun orada kalması karara bağlanır, aile evden ayrılırdı.

Kalan çocuk için işte bu saatten sonra başlardı düş yolculukları. Uykudan uyandırılan ve pijama niyetine sırtına geçirilen ve yatmadan önce çişe yollanan çocuk, yatağına uzanır ve saatin tik-taklarını dinlemeye başlardı. Aman Allah’ım, çocuğun hayal dünyasındaki bütün yaratık ve mekanizmaların yer yer ve zaman zaman içine giren bu saat ve tiktakları bütün geceyi toplar, önce Karaman’ın gökyüzüne, daha sonra daha yükseklerle, dünyanın bittiği yerlere taşırdı. Çocuk bu olağanüstü âlemde sarhoş, gecenin bitmesini asla istemezdi. Ama uyku denen hain gözkapaklarına yapışınca, düş başka boyutlara, başka âlemlere taşınıp olurdu.

* * *

Bu dünya güzeli kadın, Behiye Hala, Metin Usta’nın ölümünü bir türlü kabullenemedi. Senelerce onun hatırasını sürükledi. Ankara’da Metin Usta’nın subay bir yegeni vardı ve onlara sanki kendi çocuklarıymış gibi davranırdı. Albay Coşkun Behiye Halayı hiç yalnız bırakmadı ve onunla ilgilendi.

Ve bir gün, yaşlılığın kapıyı güçlü çaldığı bir gün hala, görmez oldu. Onu Huzurevi’nde misafir ettiler. Orayı da kendine bir huzur mekânı kıldı.

Ve yine bir gün düşüp ayağını kırdı. Bu ona yapılan son cilveydi.

Sessiz sedâsız, incecik bir Çin porseleni gibi kırılıp, göçüp gitti.

O efsane saati kim aldı, hangi hurdacının seyyar arabasında tiktaklarını sonlandırdı, şimdilik bilen yok.